

De KADOC-Nieuwsbrief
is het tweemaandelijkse tijdschrift van het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum.
Hij wordt op aanvraag kosteloos toegezonden.
Afgiftekantoor Leuven 1.

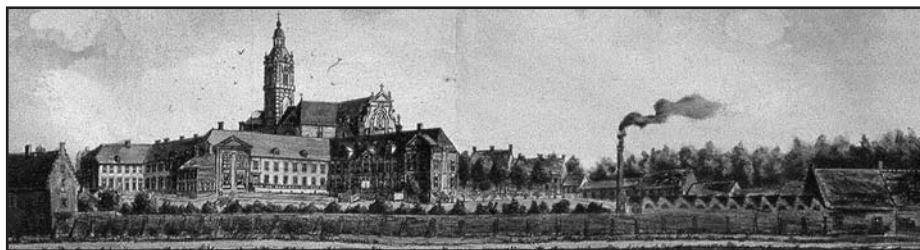
KADOC

[2002, nr. 4, juli-augustus]

Inhoud

- 1**
Averbode,
een uitgever apart
- 4**
Het publicatiefonds
van Averbode op het
web
- 5**
Religie, jeugdliteratuur
en moderniteit:
verslag van een
colloquium
- 7**
Bert Peeters
- 9**
25 jaar KADOC
- 10**
Vier nieuwe inventarissen
- 12**
De transformatie van
de christelijke kerken
in West-Europa,
1945-2000

KADOC Publicatie Averbode, een uitgever apart

Een rokende schoorsteen naast de abdij van Averbode. Deze prent is een detail uit een affiche van de aartsbroederschap van O.-L.-Vrouw van het Heilig Hart uit 1902 en verraaft de aanwezigheid van de drukkerij op het terrein van de abdij [Averbode, abdij].

"Averbode" vormt een begrip in de uitgeverswereld. Vandaag is de uitgeverij vooral bekend om haar jeugdtijdschriften en literaire fonds voor de jeugd. Maar historisch gezien bieden de uitgeversactiviteiten van Averbode tal van invalshoeken. KADOC zette daarover een multidisciplinair onderzoeksproject op in samenwerking met de abdij en de uitgeverij. Een tiental professoren, wetenschappelijk medewerkers en een 40-tal studenten werkten er intensief aan mee. Het resultaat van hun opzoekingswerk werd gebundeld in de wetenschappelijke publicatie *Averbode, een uitgever apart* die op 24 juni aan het publiek werd voorgesteld. De toegankelijkheid van het boek wordt nog vergroot door de vele en kleurrijke illustraties, de grafieken en indices.

Het verhaal van uitgeverij Averbode

Het verhaal van de uitgeversactiviteiten van Averbode startte op het

einde van de 19de eeuw, toen de norbertijnen bij de uitbouw van de Aartsbroederschap van O.-L.-Vrouw van het H. Hart het belang ontdekten van religieus propagandamateriaal, zoals bidprentjes en almanakken. Dit religieus verhaal kreeg een economische component wanneer de eerste bescheiden handdrukkers werd vervangen door krachtiger machines. Zo groeide er stap voor stap een drukkerij die over de nodige capaciteit beschikte om op grote schaal tijdschriften en weekbladen te drukken. De *Bode van O.L.V. van het H. Hart* (1886), de jaarlijkse *Maria-Almanak* (1889) en de *Messenger de Notre-Dame du Sacré-Coeur* (1895) kaderden in de H. Hart- en Maria-devotie die in de 19de eeuw een sterk reveil kenden en een ruimere geloofsverspreiding beoogden. Na de eeuwwisseling startte Averbode ook met de uitgave van familiebladen, *Averbode's Weekblad* (1907) en *La Semaine d'Averbode* (1907), die mikten op volksontwikkeling en geloofsopvoeding.

Tijdens het interbellum beleefden de uitgeverij en de drukkerij van Averbode een ware expansie. De Eucharistische Kruistocht (EK), een beweging die via geloofsopvoe-

ding en een veelvuldige communie de wereld wilde herkerstenen, vormde een belangrijke motor voor het publicatiefonds. Ook het missionair reveil heeft in deze periode duidelijk zijn stempel gedrukt op de publicaties van Averbode, wat vrij verrassend was voor een religieuze orde die missieapostolaat niet direct centraal stelde. Met de EK-tijdschriftjes *Zonneland* en *Petits Belges* (1920) en de meer avontuurlijke reeksen *Vlaamsche Filmkens* (1930) en *Presto films* (1934) wist de abdij in de jaren 1920 en 1930 massaal de katholieke jeugd te bereiken.

Door samen te werken met de katholieke Duitse uitgever Herder kon ook de basis worden gelegd voor de uitbouw van een jeugdboekenfonds. Naast dit religieus-ontspannende aanbod voor de jeugd, genereerde de Eucharistische Kruistocht ook diverse tijdschriften en talrijke boeken die louter tot doel hadden jongeren en volwassenen spirituele geloofsopvoeding te bieden.

Tijdens het interbellum werd tevens het aanbod familiebladen verruimd met *Hooger Leven* (1927-1938), een cultureel tijdschrift dat mikte op de katholieke intelligentsia, en het neutraal familieblad *Ons Land* (1932-1944), waaruit zelfs kortstondig een jeugdblaadje *Ons Kinderland* (1937-1938) en een vrouwenblad *Astrid* (1938-1939) ontstonden. Ondoordachte investeringen en een gebrek aan bedrijfseconomische kennis brachten de abdij in het begin van de jaren 1930 evenwel op de rand van het failliet. Slechts ten koste van zware inspanningen kon het tij worden gekeerd.

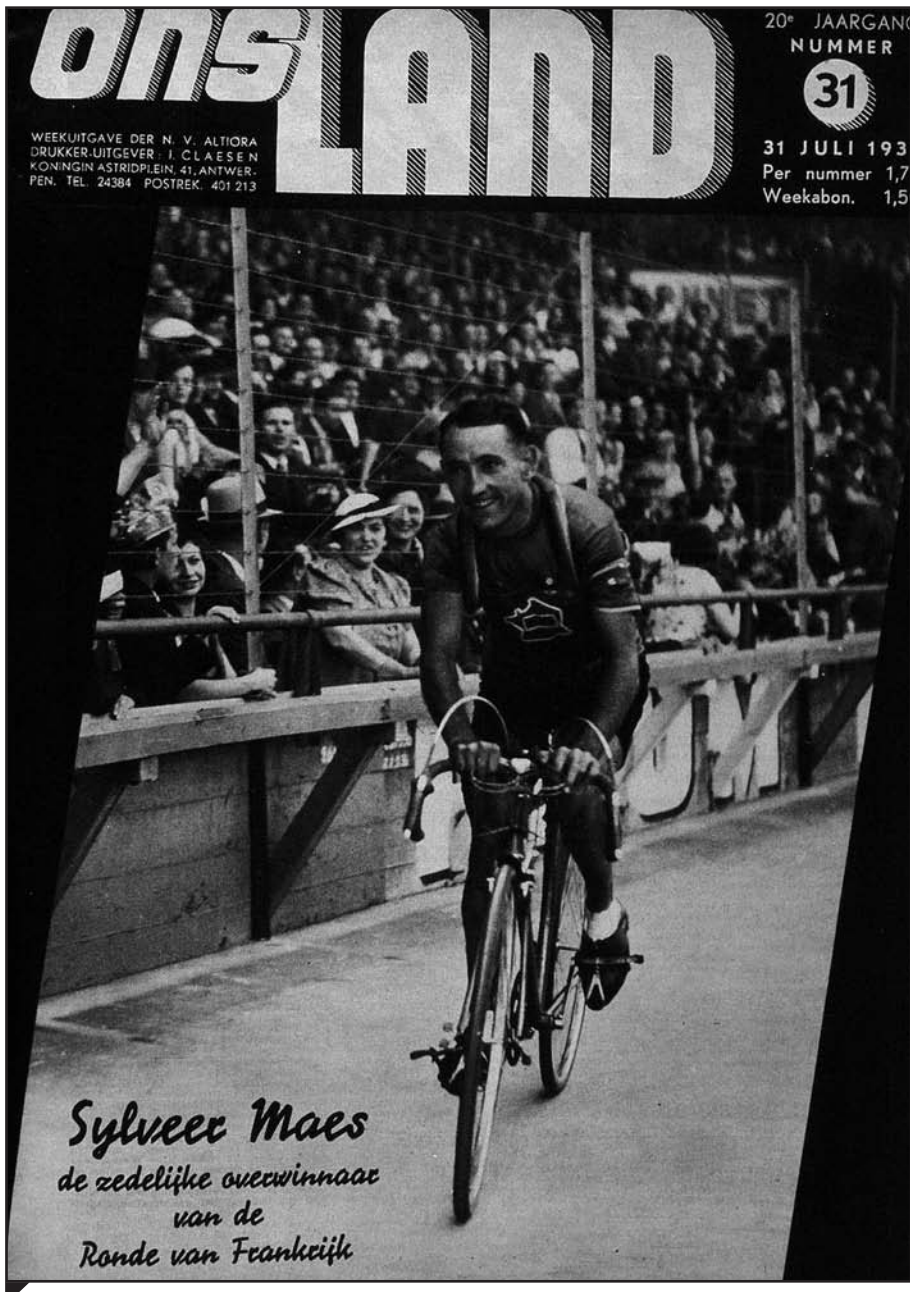
Daar de opeenvolgende redacteurs er niet in slaagden om de inhoud van de familiebladen af te stemmen op de moderne samenleving moesten in het midden van de jaren 1960 ook *Averbode's Weekblad* en *La Semaine* worden opgegeven. De jeugdtijdschriften daarentegen beleefden in de jaren 1950 en 1960 een ware expansie. Hoofdredacteur Daniël De Kesel, alias Nonkel Fons, wist *Zonneland* tijdig om te vormen tot een pedagogisch-

De EK of Eucharistische Kruistocht lag aan de basis van de publicaties voor de jeugd.

ontspannend tijdschrift dat aansloot op het katholieke schoolprogramma. Een enorme werkiijver, oog voor diversificatie, internationale ambities en een volgehouden aandacht voor strips vormden de ingrediënten van dit succesverhaal. Vanaf het einde van de jaren 1960 trad er echter verstarring op en vielen de jeugdtijdschriften van Averbode ten prooi aan bijtende kritiek. Het jeugdboekenfonds verschaalde reeds in de jaren 1950 tot een wingewest van de tijdschriften. Pas in de jaren 1980 slaagde Averbode er in om voor het jeugdboekenfonds opnieuw erkenning te krijgen in het hertekende jeugdliteraire landschap.

De jeugdtijdschriften volgden nadat hun redacties grondig werden vernieuwd en op een tweetalige leest werden geschoeid.

De basis voor het huidige religieuze fonds werd gelegd door pater Kristiaan Van Pelt. Toen in 1968 de Eucharistische Kruistocht werd omgevormd tot de Werkgroep voor Levensverdieping, wist hij een aantal catecheten en theologen aan te trekken uit de meer progressieve stromingen binnen de Vlaamse en Nederlandse Kerk. Zij werkten tientallen *Werkmappen* en *Cahiers* uit, die de liturgische, catechetische en pastorale vernieuwingen na het

Het geïllustreerd familieblad *Ons Land* werd in 1932 door Averbode overgenomen en later ondergebracht in de NV Altiora.

Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) hielpen doordringen tot de basis van geëngageerde leken en gelovigen. In de jaren 1980 en 1990 werd dit aanbod verder gedi-versifieerd, maar steeds in dienst van de geloofsgemeenschap.

Voorbeeld van religieuze modernisering

Een van de belangrijkste conclusies van dit onderzoeksproject is wel dat de uitgeversactiviteiten van Averbode perfect te plaatsen zijn

in de religieuze modernisering, het proces van permanente interactie waarin de christelijke Kerken zich sinds de 19de eeuw tegenover de moderniteit verhouden. Averbode is hierin op internationaal vlak niet uniek, maar in katholiek Vlaanderen in historisch perspectief wel apart.

De start van de uitgeversactiviteiten van Averbode is te situeren in de periode waarin de Kerk zich definitief naar het volk wendde (vanaf ca. 1890). Zowel de *Bode*, de *Messenger*, *Averbode's Weekblad* en *La Semaine d'Averbode* als de

jeugdtijdschriften en -boeken waren bedoeld om de volksklassen te integreren in de moderne samenleving, dit volgens het christelijke maatschappijconcept "Godsdienst, Huisgezin en Moedertaal". Tijdens het interbellum weerspiegelden de publicaties van Averbode het onbehagen van Kerk en intellectuelen tegenover de moderniteit, de massificatie en internationalisering (de zgn. veramerikanisering) van cultuur en ontspanning. Het tijdschrift *Hooger Leven* was hier een mooi voorbeeld van. Het weerspiegelde de groeiende spanning tussen ethiek (moreel-religieuze paradigma's) en esthetiek (de evolutie naar meer artistieke autonomie) binnen de kunst en literatuur. Het duurde tot rond 1960 vooraleer het grote scepticisme in de publicaties van Averbode ten aanzien van de moderniteit geleidelijk plaats ruimde voor een meer personalistische visie op mens en maatschappij, zo bijvoorbeeld inzake de veranderende relatie man-vrouw, arbeid en gezin, en jeugdcultuur met componenten als film en muziek.

De definitieve kanteling kwam er pas met Vaticanum II en de mentale en culturele revolutie op het einde van de jaren 1960. In Averbode vertaalde zich dat in het wegvallen van de volwassenentijdschriften.

De vrij exclusieve focus op (huis)-vrouw en gezin maakte plaats voor een inspelen op de groeiende behoefte aan reflectie en zingeving. Een ingrijpende modernisering van de jeugdpublicaties kwam er pas vanaf de jaren 1980 met een verruiming van het tijdschriftenaanbod in de richting van jongvolwassenen en een differentiëring van het jeugdboekenfonds inzake genres en auteurs. Sinds de tweede helft van de jaren 1990 is Averbode ook actief op het terrein van internetsites die zich richten tot de thuismarkt van de multimedia PC's.

Voor de abdij vormden haar uitgeversactiviteiten een bewuste en actieve vorm van apostolaat waarmee zij zich inschakelde in de kerkelijke optie voor een "goede pers". Averbode heeft dit persapostolaat

Sinds de jaren 1980 kent het jeugdfonds van Uitgeverij Averbode algemene erkenning. Boeken als *Fietsen* droegen daartoe bij.

op een heel eigen manier ingevuld. Het richtte zich op volkswontontwikkeling en geloofsofvoeding waarbij religie, cultuur en ontspanning in een vulgariserende mix via de huiskamer werden aangereikt. Fictie en ontspanning vormden daarbij het vehikel voor de religieuze en maatschappelijke boodschap. In het aanbieden van ontspanningsrubrieken en illustraties was Averbode in vergelijking met vele 19de-eeuwse buitenlandse tijdschriften veeleer aan de late kant. Maar met de introductie van fictie en het opnemen van strips waarin kinderen de hoofdrol speelden, was Averbode vanuit katholiek perspectief zijn tijd vooruit. Door die relatief vroege openheid ten aanzien van fictie heeft Averbode een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de Vlaamse jeugdliteratuur. Toch

Een van de recentste initiatieven van Uitgeverij Averbode, een geloofstijdschrift voor jonge kinderen.

mag deze attractieve zin voor fictie en communicatie niet los worden gezien van de defensieve reflex in zijn persapostolaat. Zoals zovele verzuielde initiatieven handelde ook Averbode vanuit een "beschermings- en veroveringsoptie". In de Belgische en Vlaamse context onderscheidde Averbode zich tevens door de grootschaligheid van zijn persapostolaat.

Deze multidisciplinaire studie maakt duidelijk dat Averbode een uitgeverij is met een eigen, historisch bepaald profiel. Zij brengt christelijk geïnspireerde kinder-, jeugd- en volwasseneducatie, cultuur en ontspanning voor een breder publiek. De klemtoon ligt op kwaliteit, maar ook op toegankelijkheid. Het brede bereik is en blijft belangrijk. Dat alles maakt Averbode tot een uitgever apart.

Toch was het quasi onmogelijk om in deze studie een internationale comparatieve dimensie in te bouwen. (Jeugd)uitgeverijen vormen immers ook in het buitenland geen onderzoeksprioriteit. Daarom greep KADOC het verschijnen van deze publicatie aan om een internationaal congres te organiseren over de relatie "Religion, Children's Literature and Modernity in Europe, ca. 1750-2000". De nieuwe en comparatief zeer interessante inzichten die dit congres naar boven bracht over de rol van religieus geïnspireerde jeugdliteratuur en -uitgeverijen in het moderniseringsproces in Europa, leest u elders in deze *Nieuwsbrief*.

Tevens loopt er tot 31 augustus in de pandgangen van KADOC de tentoonstelling "Goede Pers. De uitgeverijen van de abdij van Averbode". Die is gratis toegankelijk elke werkdag van 9.00 u tot 17.30 u en op zaterdag van 9.00 u tot 12.30 u.

KADOC is wel gesloten op 11-13 juli en op 15-17 augustus. Het boek *Averbode, een uitgever apart* kan worden besteld via bijgevoegd bestelformulier of via <http://www.kadoc.kuleuven.ac.be/nl/publicaties/diversen.htm>

(PQ)

Het publicatiefonds van Averbode op het web

Vandaag geeft Averbode een 25-tal educatief-ontspannende tijdschriften uit voor jongeren tussen 2,5 en 18 jaar. De jaarlijkse boekproductie beslaat ongeveer 50% jeugdliteraire publicaties, 30% educatieve boeken en 20% religieuze publicaties. In het kader van het onderzoeksproject werd

getracht om het volledige historische uitgavenfonds van Averbode te reconstrueren. Dankzij de bibliotheekcollectie van KADOC, de historische collectie van de abdij van Averbode en aanvullend opzoekingswerk in bibliotheekcatalogi konden ruim 8.700 monografieën en 150 tijdschrifttitels worden ingevoerd in een databank. Met het verschijnen van het boek is deze databank toegankelijk voor het ruime publiek via de website van Uitgeverij Averbode

(www.averbode.com). In tegenstelling tot de klassieke gedrukte fondscatalogen biedt deze on-line databank ruime zoekmogelijkheden, mail- en printfaciliteiten. Zo kan snel een selectie worden gemaakt van het oeuvre van een bepaalde auteur of illustrator of kan men een overzicht opvragen van de boek- en tijdschrifttitels voor een bepaalde periode. De fondscatalogoog wordt actueel gehouden door het toevoegen van nieuwe boeken en tijdschriften.

KADOC Colloquium

Religie, jeugdliteratuur en moderniteit

Verslag van een colloquium

Van 22 tot 25 mei bogen een 70-tal binnen-, maar vooral buitenlandse onderzoekers zich in het KADOC-colloquium "Religion, Children's Literature and Modernity in Europe, 1750-2000" over de relatie jeugdliteratuur en religieuze modernisering. Het was een intense vierdaagse. Naarmate de sessies vorderden, werden de deelnemers enthousiaster over de unieke benadering van het thema op een interdisciplinaire en Europees comparatieve wijze. In een kort bestek willen we hier even de eerste conclusies voorstellen.

Tot op heden werd de relatie tussen religie en jeugdliteratuur vaak in een anti-modernistisch perspectief geplaatst. Niets is echter minder waar. Uit zowat alle referaten en invalshoeken (uitgeverijen, lezerspubliek, distributie- en controlesystemen, thema's en genres, auteurs en illustrators, en dit voor de verschillende christelijke religies) die op het colloquium aan bod kwamen, werd duidelijk dat het verschijnsel jeugdliteratuur volop deel uitmaakt van het fenomeen religieuze modernisering. Dat is de wijze waarop de verschillende kerken zich in de Europese samenleving herpositioneerden in de moderne tijd vanaf de Verlichting (ca. 1750). Het genre 'jeugdliteratuur' was in belangrijke mate het resultaat van de interactie tussen religie en culturele context, van de lange tocht naar functionele differentiatie of verzelfstandiging van de verschillende levenssferen, waarbij uiteindelijk ook de jeugdliteratuur een zelfstandig en erkend genre werd.

Het begon met de opvallende, maar nog verder te onderzoeken opgang van speciaal voor kinderen hertaal-

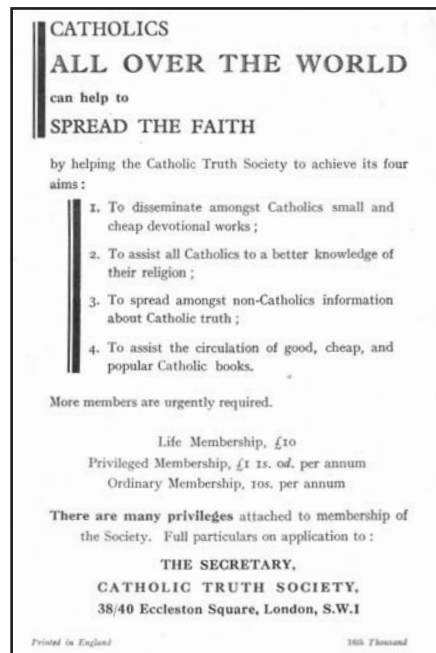
Ook de uitgeversactiviteiten van Avebode, met Zonneland als een van de boegbeelden, pasten in de "religieuze modernisering".

de bijbels in de tweede helft van de 18de eeuw in de protestantse landen. Het genre van de kinderbijbels was toen niet echt nieuw (Luther was ermee gestart in de 16de eeuw);

nieuw was wel de intensiteit en de schaal waarop de Bijbel voor kinderen werd uitgebracht. Omstreeks 1800 en vnl. in de eerste helft van de 19de eeuw schakelde de jeugdlit-

teratuur zich met moraliserende sprookjes en stichtende verhalen in in de strijd om de oriëntering van de moderniteit. In de beslotenheid van het Biedermeiertijdperk en de fatsoensbetrachting van de liberale burgermaatschappij werd jeugdliteratuur een medium voor de overdracht van moreel-religieuze waarden en burgerlijke visies op de samenleving. De verstengeling van religieuze waarden en burgerlijke maatschappijopvattingen kwam echter op een keerpunt na 1848. Door de toenemende spanningen tussen de religieuze denominaties en de laïciserende liberale tendensen kreeg de West-Europese jeugdliteratuur aan rooms-katholieke en streng protestantse zijde een sterke anti-modernistische strekking en dit voor een aantal generaties. In Duitsland kreeg ze de noemer "Tendenzliteratuur" opgekleefd.

Deze anti-modernistische houding zwakte evenwel af op het einde van de 19de eeuw, op het ogenblik dat democratisering en massificatie hun intrede deden in de (West)-Europese samenleving. Jeugdliteratuur was niet langer iets van en voor de elites (bv. tijdschriften voor zgn. pensionaatsjuffrouwen), maar werd voortaan op ruimere schaal verspreid via goedkope reeksen en allerhande jeugdblaadjes. In dit verband kan worden aangestipt dat in verschillende voordrachten de samenhang tussen de alfabetisatiegraad van de bevolking en de ontwikkeling van de jeugdliteratuur werd onderstreept. Jeugdliteratuur werd op het einde van de 19de eeuw tot omstreeks de jaren 1950 een middel om de volksklassen te integreren/socialiseren in de moderne, Europese gedemocratiseerde samenleving. Dat proces ging gepaard met een omslag van de hoger aangehaalde religieus geïnspireerde moralisering naar een pedagogisering van de jeugdliteratuur. Toch bleef het ideaal van een "goede pers" (aan rooms-katholieke zijde) of religieus geïnspireerde (jeugd)literatuur (protestantse of evangelische zijde) tot in de jaren 1950-1960 levend, al botste het idee van "l'art pour Dieu" in zowat alle reli-

De Catholic Truth Society was een van de Engelse genootschappen die goede (jeugd)literatuur propageerden.

gies meer en meer op de groeiende tendens tot "l'art pour l'art" of de verzelfstandiging van het genre. De zo betrachtte verzelfstandiging belette in de jaren 1980-1990 evenwel niet dat jeugdliteratuur een substituuat leek te worden voor religie, of anders geformuleerd dat de intense beoefening en beleving van het genre kan worden beschouwd als een vorm van religie.

De eerste conclusies van het colloquium bleven niet beperkt tot de ideologische factoren. Ook de hoofdrolspelers kwamen op een opmerkelijke wijze aan bod. Opvallend was hoe in de verschillende landen en denominaties andere actoren in het spel waren. In het Verenigd Koninkrijk waren het vooral genootschappen als de Religious Tract Society of de Catholic Truth Society die tot een flink eind in de 20ste eeuw religieuze jeugdliteratuur propageerden en verspreidden. In Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en Spanje viel de rol op van de uitgevers, die eerst als familiale ondernemingen, later als heuse bedrijven de markt in grote mate beheersten. Aan katholieke zijde namen de uitgevers die de titel van bisschoppelijk uitgever mochten voeren, een geprivilegieerde plaats in. In de bovengenoemde landen was

bij de katholieken de rol van de religieuze instituten in de ontwikkeling van de jeugdliteratuur, met uitzondering misschien van Bayard Presse (assumptionisten), in de ontwikkeling van de jeugdliteratuur niet zo groot, dit in tegenstelling met Nederland, Italië, Zwitserland en België. In feite staat het onderzoek naar uitgevers, zowel literair als bedrijfshistorisch, nog in de kinderschoenen, behalve dan in Frankrijk. Een ander groter deel onontgonnen onderzoeksterrein wordt gevormd door de controle- en distributiesystemen. Vanaf het einde van de 18de eeuw lag het accent aan protestantse en evangelische zijde op begeleiding en adviesverstrekking (persoonlijke verantwoordelijkheid). Aan rooms-katholieke zijde daarentegen benadrukte men vooral het verbod en de controle van de (jeugd)literatuur. Hier werd de vraag gesteld naar de rol van de controle-organismen in het al dan niet promoten van bepaalde subgenres (avonturenverhalen, poëzie, strips) of auteurs. In welke mate oriënteerden zij de markt van het jeugdboek en welke mechanismen speelden daarin een rol?

Jeugdliteratuur, zeker vanuit de invalshoek religie en moderniteit, vormt bij uitstek het voorwerp van interdisciplinair en comparatief onderzoek. Het is een onderzoeksveld op het kruispunt van literatuur en cultuurgeschiedenis. Tijdens de slotzitting waren zowat alle deelnemers het er over eens dat het Leuvense colloquium een belangrijke stimulans vormde voor verder en nieuw onderzoek, want - en dat is wel een van de meest gehoorde opmerkingen - voor het eerst konden onderzoekers over disciplinaire grenzen heen met elkaar in discussie treden. Eens te meer nam KADOC hier zijn wetenschappelijke agora-functie waar. De handelingen van het colloquium worden gepubliceerd in de loop van 2003.

(JDM)

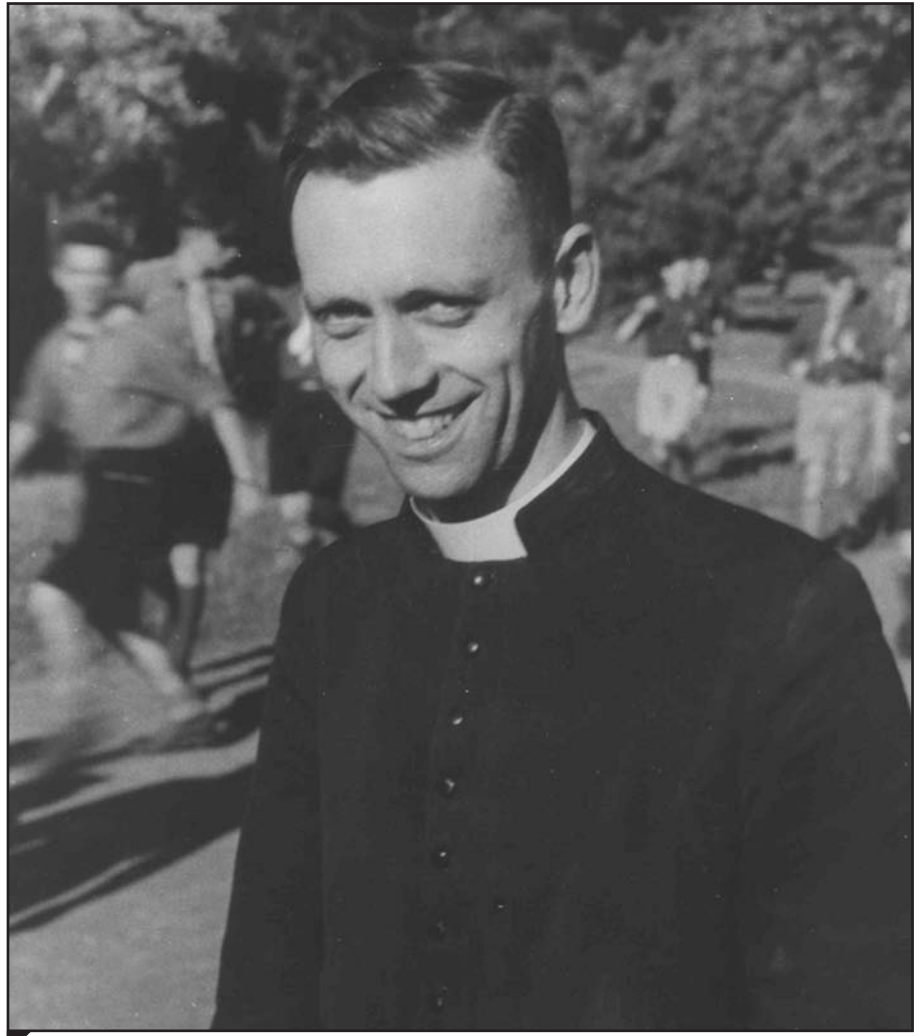
KADOC Archief

Bert Peeters

Persoonsarchieven bezitten, vanuit onderzoeksoogpunt, vaak een meerwaarde ten opzichte van organisatiearchieven. Wat bv. Chirojeugd betreft, bewaart KADOC een uitgebreid, goed ontsloten verenigingsarchief met bijhorende publicaties en audiovisuele materialen. De overkomst van het in omvang meer bescheiden archief van Albert-Frans (Bert) Peeters, jarenlang nationaal directeur/landsbondproost van Chiro, verschaft aan dit bestand toch nog een duidelijk surplus. De aanwezigheid van unieke of persoonlijke/vertrouwelijke stukken, de wijze waarop de documenten werden samengebracht en geordend, hoe de archiefvormer met zijn dossiers omsprong, wat precies bewaard bleef ... dat alles werpt niet alleen een licht op de persoon in kwestie, maar levert de onderzoeker ook informatie op die het organisatiearchief niet biedt.

Vooraleer hij zijn archief mondjesmaat (en nog steeds niet volledig) overdroeg aan KADOC, koesterde Peeters het nog lange tijd in zijn woning in Zoersel. Hij nam er regelmatig een duik in, uit nostalgie ("hoe luidde de zesde strofe van dat leiderslied ook al weer dat we in de jaren na de bevrijding zongen?") of op zoek naar harde feiten. Aan elk document is een eigen verhaal of een anekdote verbonden. Aan enkele snippers papier had en heeft de enthousiaste Peeters genoeg om een argeloos onderzoeker of archivaris een halve dag zoet te houden.

Bert Peeters werd in 1915 in Engeland geboren als kind van Belgische vluchtelingen. Tussen 1926 en 1932 volgde hij les aan het Antwerpse Sint-Jan Berchmans-

Bert Peeters als Chiroproost, ca. 1950.

college. Aan de Leuvense universiteit studeerde hij talen en filosofie. In 1939 werd hij tot priester gewijd in het aartsbisdom Mechelen. Hij werd aangesteld als leraar Nederlands in zijn vroegere college. Van 1942 tot 1969 was Peeters - vanaf 1948 vrijgesteld van zijn onderwijsopdracht - nationaal directeur van de nog jonge, op parochiale basis georganiseerde jeugdbeweging Chiro. Hij nam verscheidene vertegenwoordigende functies op in nationale en internationale initiatieven op het vlak van katholieke actie voor jeugdigen. Zo was hij van 1956 tot 1969 secretaris-generaal van het Centraal Kaderinstituut, een instelling die instond voor de kader-

vorming van alle katholieke jeugdorganisaties in ons land. Tussen 1952 en 1960 vervulde Peeters ook verantwoordelijke functies in de Fédération Internationale de la Jeunesse Catholique (FIJC), en tussen 1960 en 1969 in de FIMCAP (Fédération Internationale des Mouvements Catholiques Paroissiaux). Van 1956 tot 1969 was hij lid van het nationaal coördinatieorgaan, de Algemene Raad van de Apostolaatswerken (ARAW).

Nadat hij zich had teruggetrokken als landsbondproost van de Chiro, huwde Peeters in 1970 met Magda Van de Peer. Hij werd de drijvende kracht achter de vereniging en de

belangenbehartiging van de gehuwde priesters. Van 1971 tot 1995 was hij voorzitter van "Inspraak", de Vlaamse organisatie van gehuwde priesters. Van 1986 tot 1993 was hij de eerste voorzitter van de International Federation of Catholic Married Priests/Fédération Internationale des Prêtres Catholiques Mariés (IFCMP-FIPCM). In die organisaties was Peeters de duivel-doet-al: hij schreef de beleidsnota's, verzorgde de correspondentie, nam het initiatief tot nationale en internationale bijeenkomsten en werkte mee aan hun tijdschriften.

Beroepshalve nam Peeters intussen diverse functies waar. De belangrijkste daarvan was die van secretaris-generaal van het Nationaal Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking (NCOS). In 1972 werd hij er verantwoordelijk voor de 11.11.11-actie. Daarna was hij er achtereenvolgens adjunct-secretaris en eerste secretaris-generaal tot 1980. Van 1980 tot 1991 bleef hij er lid van de Raad van Bestuur. Gedurende die periode was hij hoofdredacteur van het *Tijdschrift voor Ontwikkelingssamenwerking/Noord Zuid Cahiers*. Hij vertegenwoordigde de Belgische NGO's in de EG en in de regerings-delegaties op de UNO-conferenties in verband met de Derde Wereld. Hiervan publiceerde hij telkens ruime verslagen.

Een belangrijk luik in het archief van Bert Peeters betreft zijn functies en optreden in Chiro. Het verschaft informatie uit de eerste hand over de werking van de landsbonden voor jongens en meisjes, de contacten met en tussen de diocesane verbonden, de praktische organisatie en het beheer van deze massabeweging, de programma's, de religieuze en pedagogische werking, de leidingsvorming, de grote en kleine manifestaties enz. Vergelijkbare dossiers zijn eveneens aanwezig over uit Chiro gegroeide of daarmee verbonden initiatieven als Parochiale Jeugdzorg, Jongerengemeenschappen, jeugdtehuizen en Chiro-Overzee. Wat die laatste betreft, zijn de documenten van en over de

Afrikareizen die Peeters ondernam in de tweede helft van de jaren 1950, bijzonder boeiend. Zij brengen o.a. het verhaal van de uitbouw van een katholieke jeugdorganisatie in Ruanda-Urundi en in een woelig Belgisch Kongo vlak vóór de onafhankelijkheid.

Alle opdrachten die Peeters, als vrijwilliger of op professioneel vlak, na zijn Chioperiode opnam, zijn goed gedocumenteerd in zijn archief. Zo zijn er bundels in verband met zijn leidinggevende opdracht (1971-1972) in de Catholic Media Council, een studiebureau in Aken van de Duitse bisschoppen voor de beoordeling van mediaprojecten uit de Derde Wereld. Ook voor de NCOS-dossiers geldt dat ze beduidend waardevoller zijn dan het schaars bewaarde NCOS-archief. Daarbij voegen zich nog kleine bestanden over de Coopération Internationale pour le Développement Socio-Economique (CIDSE, 1970-1971), de Commissie Rechtvaardigheid en Vrede (1989-1990), de Priesters en Religieuzen voor Gerechtigheid en Vrede (1989-1995), de Werkgroep Mensenrechten in de Kerk (1992-1997) en het beheer en de redactie van de tijdschriften *Wereldwijd* en *Tijdschrift voor Ontwikkelingssamenwerking/Noord Zuid Cahiers*.

De archiefrubrieken m.b.t. het "fenomeen" en de organisaties van gehuwde priesters (Inspraak en IFCMP-FIPCM) bezitten een bijzondere historische waarde door hun vrij volledig en uniek karakter. Wellicht vindt men nergens elders een zo homogene en uitvoerige verzameling over die thematiek. Peeters bewaarde alle documenten inzake de vroegste geschiedenis, het beheer, de administratie, de interne en externe contacten, de studiedagen en nationale en internationale bijeenkomsten/"synodes" voor gehuwde priesters en hun echtgenotes. Uit zijn wereldwijde contacten met leden van deze groep resulteerden landenbundels uit alle continenten. Die bieden als geen ander inzicht in de vragen en problemen

waarmee "gehuwde priesters" worstelden, hun gespannen relatie met de officiële Kerk, hun inzichten over priesterschap en celibaat, hun belangenbehartiging enz.

Het archief wint nog aan belang door de aanwezigheid van een zeer gevarieerde collectie audiovisuele materialen als kalenders, geluidsbanden, affiches, diploma's, charters enz. Die worden ontsloten en bewaard op de Audiovisuele Afdeling. De KADOC-bibliotheek integreerde dan weer een bonte verzameling publicaties: gestencilde, vaak eenbladige tijdschriften, vormingsbrochures, werkmappen, diverse fardes, gebeden- en liedboekjes enz. Vaak gaat het om unieke exemplaren waarvan er - ook al werden ze indertijd op grote schaal verspreid - nog nauwelijks resten.

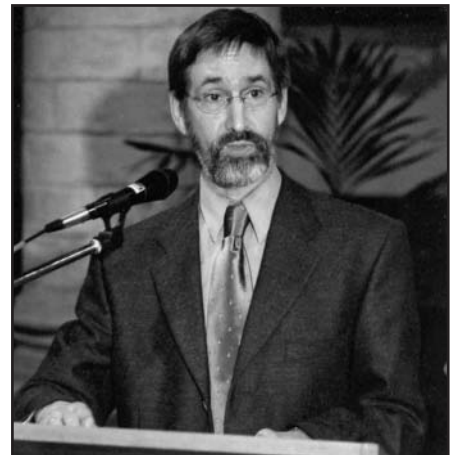
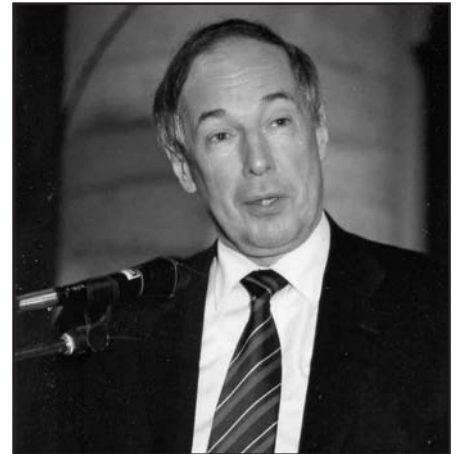
Het archief Bert Peeters overstijgt, zoals al aangegeven, het louter administratieve-structurele karakter dat zovele organisatiearchieven kenmerkt. Het verschaft daarnaast immers ook bijkomende (inside)informatie, bv. over de relatie met de kerkelijke hiërarchie voor en na Peeters' uittreden, de coördinatie van de katholieke actie voor de jeugdigen, de drijfveren van een divers en levenslang volgehouden, gelovig geïnspireerd en Kerkbetrokken maatschappelijk engagement, de visie en het optreden van een spilfiguur in het katholieke organisatiewezen voor jongeren, zijn relatie met en de positie van lekenverantwoordelijken, de problematiek van gemengde werking voor jeugdigen, de verhouding met andere (standsgebonden) jeugdorganisaties, de modernisering van het katholiek jeugdwerk onder invloed van maatschappelijke evoluties en de gewijzigde visie op het jong-zijn. Om al die redenen zal het archief-Peeters na een zeker tijdsverloop (diverse dossiers zijn te recent en persoonlijk om ze onmiddellijk open te stellen) ongetwijfeld de aandacht van de onderzoekers trekken.

(GK, LC)

KADOC Viering **25 jaar KADOC**

Op 2 mei vierde KADOC officieel zijn 25ste verjaardag in een goed-gevulde kapel (foto links onder) en in aanwezigheid van o.m. de eerste KADOC-voorzitter Karel Dobbelaere, algemeen beheerder van de K.U.Leuven Vic Goedseels, burge-meester Louis Tobback, kardinaal Godfried Danneels, rector André Oosterlinck en gouverneur Lode De Witte (foto linksboven). Ca. 300 mensen luisterden naar de volgende toespraken (van boven naar onder): Prof. Hans Blom, directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogs-documentatie, situeerde KADOC in het Europese onderzoekslandschap; voorzitter Emiel Lamberts vertelde het

verhaal van een gelukkige KADOC-jeugd; rector André Oosterlinck schetste de uitdaging waar KADOC voor staat bij het betreden van het elektronisch documentatietijdperk, en directeur Jan De Maeyer tekende het beeld van zeven types katholieken in "De schatkamers van KADOC: een caleidoscoop van religie en samenleving in Vlaanderen". De prachtige muzikale intermezzi werden gebracht door leden van het blazersensemble I Solisti del Vento, met muziek van Mozart, Röntgen en Haydn. De teksten van de lezingen kan u vinden op de KADOC-website: www.kadoc.kuleuven.ac.be.

KADOC Archief**Vier nieuwe inventarissen**

Met de publicatie van vier nieuwe inventarissen ontsluit en valoriseert KADOC evenveel waardevolle bestanden in zijn collectie: het archief van Anton A. Jozef (Jef) Van Bilsen (1913-1996), het archief van de familie Casier (ca. 1842-1977) en dat van de familie Lammens-Verhaegen (ca. 1820-1950) en ten slotte het archief van André Vlerick (1919-1990). De beschikbaarheid van die werkinstrumenten betekent een belangrijke injectie voor het historisch onderzoek over de meest uiteenlopende thema's.

Van Bilsen

Zo werpt het archief-Van Bilsen een licht op een jonge, intellectuele tussengeneratie die dweept met Nieuwe Orde-ideeën en die in de ban kwam van de charismatische Verdinasoleider Joris Van Severen. Al vóór de Duitse inval geraakte, in het geval van Van Bilsen, die relatie evenwel vertroebeld. Tijdens de bezetting kwam hij in aanvaring met een extreem collaboratiegezinde groep, brak hij uiteindelijk met het Verdinaso en belandde hij in het verzet, o.a. als commandant van het Geheim Leger aan de Beneden-Semois. Na de bevrijding groeide bij Van Bilsen - vanaf 1946 vertegenwoordiger van het persbureau Belga in Belgisch Kongo - een uitgesproken belangstelling voor koloniale kwesties en later voor de dekolonisatieproblematiek. In een periode dat alleen al de idee van een onafhankelijk Kongo gewoonweg niet opkwam bij beleidsverantwoordelijken en waarnemers, was hij de auteur van een fameux "dertigjarenplan voor de ontvoogding van Kongo". Als een afgeleide van zijn belangstelling

voor de (oud)kolonies zou Van Bilsen zich de rest van zijn leven bijzonder interesseren voor het vraagstuk van de onderontwikkeling en de organisatie van de ontwikkelingssamenwerking. Zijn betrokkenheid bij het prille Belgische ontwikkelingsbeleid, zijn deelname aan studie- en actiegroepen en zijn academische functies leidden tot talrijke contacten met internationale prominenten (o.a. Jan Tinbergen, Johan Galtung, Julius Nyerere, Ivan Illich) en tot enkele publicaties en ontelbare spreekbeurten. In de eindfase van zijn leven publiceerde Van Bilsen zijn memoires die enkele fascinerende passages brengen. Komt de persoonlijke leefwereld van Van Bilsen misschien minder aan bod in zijn archief, dan stofteert het des te meer alle aspecten van het publieke optreden van deze non-conformistische en wat eigenzinnige pionier van het ontwikkelingsbeleid.

Casier

De archieven van de Gentse families Casier en Lammens-Verhaegen kunnen vanuit vele invalshoeken worden

bestudeerd. Ze leveren, o.a. via ego-documenten (dagboeken, reisverslagen), huishoudboekjes en correspondentie, basisinformatie over het dagelijks leven (ontspanning, opvoeding, beheer familiebezit), de professionele activiteiten en de mentaliteit van de hoge katholieke burgerij/aristocratie in de tijdsspanne 1820-1950. Ze illustreren ook treffend hoe die burgers zich, vanuit een radicaal katholieke, ultramontaanse overtuiging, engageerden op politiek, sociaal-caritatief en cultureel vlak. Ze namen het initiatief tot en de leiding van katholieke liefdadigheidsorganisaties en verenigingen voor arbeiders; ze verdedigden de katholieke belangen (bv. inzake onderwijs) op het politieke front en op het terrein van de media.

Hun (traditionalistische) visie op Kerk en geloof doordeesemde ook hun activiteiten op het vlak van kunst en cultuur. Het leeuwendeel van het archief-Casier bestaat uit de dossiers van de telgen Désiré (1824-1915), Fernand (1880-1977) en vooral Joseph Casier (1852-1925).

Van deze laatste zijn o.m. bundels van belang die de Gentse Wereldtentoonstelling van 1913, de stedelijke politiek en de neogotische gilde van Sint-Thomas en Sint-Lucas betreffen. Ook de bedrijfshistoricus vindt zijn gading in de stukken van de textielbedrijven waarin de Casiers

actief waren en van hun neogotische glazeniersatelier (met o.a. ca. 600 kartons en presentatietekeningen).

Verhaegen

In het archief-Lammens-Verhaegen vormt het bestand Arthur Verhaegen (1847-1917) de centrale as; de veelzijdigheid (politiek, sociaal, privaat-familiaal, cultureel) en het historisch belang daarvan staan buiten kijf en kwamen al eerder aan bod in de *Nieuwsbrief*. Minder belicht zijn die familiale bestanden die Arthur Verhaegen samenbracht, o.a. ter historische legitimatie van zijn sociale status. Hij verzamelde archivalia van zijn grootvader, de vrijzinnige liberaal en ULB-medestichter Pierre Theodore Verhaegen (1796-1862), zijn vader, de liberaal-katholieke Eugène Verhaegen (1820-1878) en zijn schoonvader, ultramontaan en katholiek senator Jules Lammens (1922-1908). Ten slotte is er ook het (deel)archief van zoon Pierre Verhaegen (1873-1953). Dat bevat, naast een belangrijk deel persoonlijke en familiale stukken van deze Belgicist en kunstliefhebber, ook een beperkt aantal documenten inzake het kunstpatrimonium, de monumentenzorg en diens politiek-maatschappelijke engagementen.

Vlerick

Het vrij volledige archief van de jurist André Vlerick snijdt totaal andere thema's aan; zij slaan op zijn professionele activiteiten als hoogleraar, ondernemer en politicus en zijn vooral te situeren op het terrein van het economisch-financieel beleid in Vlaanderen, de economische expansie van deze regio en de managementopleiding na 1945. In het begin van zijn loopbaan (1949-1953) was Vlerick een centrale figuur in de coördinatie van de Amerikaanse hulpverlening aan België en andere West-Europese landen. Zijn academische activiteiten aan de R.U.Gent (1953-1985) leidden tot de uitbouw van een zeer praktijkgerichte opleiding voor bedrijfsleiders (o.a. in het kader van het Seminarie voor Productiviteitsstudie en -Onderzoek). Vlerick werd de goeroe van de "managerial revolution" en zou in Vlaanderen, maar ook in het buitenland honderden opleidingsinitiatieven nemen, die alle uitgebreid worden gedocumenteerd in zijn archief. De vervolmakingsprogramma's in bedrijfsbeheer waarvan hij aan de basis lag, zouden in 1983 worden ondergebracht in het Instituut Professor Vlerick voor Management. Die instelling ging in 1999 op in de Vlerick Leuven Gent

Management School. De hoogleraar was ook maatschappelijk en politiek actief, o.a. als staatssecretaris in het kabinet Eyskens-Merlot/Cools (1968-1972), en wel op zijn geliefkoosde terrein van de streekontwikkeling. Al vroeger had hij zich trouwens opgeworpen, o.a. binnen de Economische Raad voor Vlaanderen en het VEV, als vurig pleitbezorger van die regionale of streekeconomie en van de familiale onderneming. In de volgende regering Eyskens-Cools (1972-1973) beheerde Vlerick het departement Financiën. Daarna bleef hij nog enkele jaren senator voor de CVP (voorzitter Senaat-commissie Financiën), legde hij zich toe op zijn academische opdrachten en op enkele beheersmandaten, o.a. in de Kredietbank.

De vier archieven werden vergezeld van waardevolle collecties van gepubliceerde en iconografische documenten (o.a. een unieke fotocollectie in het archief-Casier en het archief-Lammens-Verhaegen). Ook die verzamelingen werden, via de geëigende methoden en met respect voor hun band met het archief, grondig ontsloten. Boekmaterialen zijn vrij consulteerbaar; voor de audiovisuele documenten en de archieven is een voorafgaande toestemming noodzakelijk voor raadpleging en/of gebruik.

159. Saerens, L. *Inventaris van het archief Anton A. Jozef (Jef) Van Bilsen. 1913-1996.*

Leuven, 2002. 9,40 €

160. De Neef, G.; De Smaele, H. en Segers, Y. *Inventaris van het archief van de familie Casier. Ca. 1842-1977.*

Leuven, 2002. 15,50 €

161. Saerens, L. *Inventaris van het archief van de familie Lammens-Verhaegen. Ca. 1820-1950.*

Leuven, 2002. 12 €

162. Heyrman, P. *Inventaris van het archief André Vlerick. 1919-1990.*

Leuven, 2002. 16,60 €

(GK)

KADOC Colloquium

De transformatie van de christelijke kerken in West-Europa, 1945-2000

Als afsluiter van de viering van 25 jaar KADOC vindt van 18 tot 21 september opnieuw een internationaal KADOC-colloquium plaats. Het bestudeert de belangrijkste mutaties in het West-Europese religieuze landschap sedert de Tweede Wereldoorlog. Onderzoek heeft aangetoond dat het christendom voorwerp is van ingrijpende mutaties en op maatschappelijk vlak sterk is gemarginaliseerd. Dit proces vond zijn oorsprong in het 17de-eeuwse Engeland, werd gestimuleerd door de Franse Verlichting in de 18de eeuw, doordrong het 19de-eeuwse Duitsland met zijn liberalisme en nationalisme en, tenminste wat betreft het katholicisme, bereikte een climax in de 20ste eeuw.

De invloed van de godsdienst op gezin, cultuur, opvoeding en onderwijs, economie en politiek is stelselmatig verminderd. Toch begonnen historici en sociologen in de jaren 1990 de grondslagen van de secularisatiethesis in vraag te stellen. Naast andere factoren wijzen zij op periodes van religieus reveil in het midden van de 19de eeuw en op de significante rol die het georganiseerde katholicisme heeft gespeeld in de ontwikkeling van de welvaartsstaat. Zij concluderen dat er pas vanaf de late jaren 1950 in West-Europa sprake is van een systematische afname van de kerkpraktijk en van de sociale invloed van de Kerken. Sinds de jaren 1990 duiken zelfs nieuwe vormen van religieus leven op en sommige onderzoekers spreken dan ook van een herpositionering van de christelijke kerken in de postmoderne Europese maatschappij.

Het colloquium wil de situatie in de diverse West-Europese landen vergelijken, evenals de evolutie en de groei, c.q. mutaties van de verschillende christelijke gezindten.

26 sprekers uit zeven Europese landen en de Verenigde Staten brengen een bijdrage.

Het programma bestaat uit vier delen. Het eerste deel brengt de algemene trends in de kerkelijke religiositeit. De volgende drie delen zijn min of meer chronologisch, en bestuderen resp. continuïteit en discontinuïteit (1945-1970), vernieuwing en vastgelopen paden (1960-1990) en de religie in de maatschappij vandaag (1980-2000). Vooral dit laatste deel krijgt bijzondere aandacht: in drie sessies wordt achtereenvolgens ingezoomd op de gevolgen en de nieuwe manieren van het gelovig zijn en op de hedendaagse theologische reflectie en interreligieuze dialoog.

Het colloquium vindt van 18 tot 21 september 2002 plaats in de Universiteitshal van de K.U.Leuven.

Gedetailleerde informatie en een inschrijvingsstrook vindt u in bijgevoegde folder.

(MP)

Werken mee aan dit nummer:
Lieve Claes
Jan De Maeyer
Godfried Kwanten
Magda Pluymers
Patricia Quaghebeur
Jeannine Raeymaekers
Luc Vints

Vormgeving
Johan Mahieu (concept)
Alexis Vermeylen

Druk
Peeters, Leuven

Verschijnt tweemaandelijks

Kantoor van afgifte
3000 Leuven 1.

Verantwoordelijke uitgever
Emiel Lamberts
Schoonzichtlaan 52
3020 Herent

Katholiek Documentatie-
en Onderzoekscentrum
Vlamingenstraat 39
B - 3000 Leuven
Tel 016/32.35.00
Fax 016/32.35.01
E-mail:
postmaster@kadoc.kuleuven.
ac.be
Internet:
[http://www.kuleuven.
ac.be/kadoc](http://www.kuleuven.ac.be/kadoc)

Giften voor het KADOC kunnen worden overgemaakt op reknr. 432-0000011-57 van de K.U.Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-MECENAP3610'. Vanaf 30 € wordt een fiscaal attest bezorgd.

